

автомобільних доріг", "Про угоди про розподіл продукції", "Про фінансовий лізинг" та ін. законодавчими актами.

У зв'язку з цим зауважимо, що 16 жовтня 2009 р. у Верховній Раді було зареєстровано проект Закону "Про основні засади взаємодії держави з приватними партнерами" [12]. Слід зазначити, що це вже друга спроба прийняти Закон, який врегульовує питання взаємодії держави та приватного бізнесу. Так, у квітні 2009 р. Комітетом з питань промислової і регуляторної політики та підприємництва було підготовлено та зареєстровано у Верховній Раді проект Закону "Про загальні засади державно-приватного партнерства" (№3447-д від 14.04.09 р.). Метою прийняття цього Закону було визначення правових засад державної політики у сфері ДПП та основних принципів взаємодії держави з приватним сектором на договірній основі. 25 червня 2009 р. Проект Закону "Про загальні засади державно-приватного партнерства" було прийнято в цілому, а 9 жовтня 2009 р. депутати проголосували за скасування зазначеного рішення Верховної Ради України. Відтак сучасні схеми ДПП в Україні реалізуються шляхом укладання відповідних угод, контрактів, зокрема – концесій, угод про розподіл продукції, лізингу, створення спільних підприємств, врегульованих діючим законодавством.

Таким чином, інституційне середовище розвитку державно-приватного партнерства в нашій державі має ряд недоліків, що гальмують активну реалізацію ДПП як важливого чинника підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Відтак загострюється потреба в розробці концепції розвитку ДПП в Україні, та подальше удосконалення відповідної законодавчої і нормативної бази. Крім того, для забезпечення припливу приватного капіталу в інфраструктурні проекти, держава повинна створювати прийнятний для обох сторін баланс ризиків і винагород, враховувати інтереси некомерційних організацій та бізнес-структур при спільній взаємодії та здійснювати моніторинг стану ДПП на основі інтегрованих вимірів.

Для поживлення розвитку відносин ДПП в напрямі підвищення конкурентоспроможності необхідно:

- ✓ розробити концепцію розвитку ДПП в Україні;
- ✓ запровадити систему законів щодо розвитку публічно-приватного партнерства;

УДК 334.012.64:33(447)

✓ законодавчо визнати місцеве самоврядування повноцінним учасником відносин ДПП шляхом визначення партнерства не державним, а публічним;

✓ законодавчо закріпити комунальну форму власності як об'єкт угод ДПП;

✓ визначити можливості передачі прав власності на деякі активи, які є об'єктами ДПП приватному партнеру;

✓ виправити законодавчі суперечності в земельних питаннях при реалізації публічно-приватного партнерства тощо.

Важливо підкреслити, що розвиток ДПП в Україні повинен супроводжуватись заходами, спрямованими на підготовку фахівців у цій царині, створення сприятливої громадської думки для передачі приватному сектору функцій володіння і користування об'єктами державної і муніципальної власності. Забезпечення довіри громадськості до цього нового для сучасної України типу господарських відносин на основі розвитку цивілізованих форм та посилення прозорості діяльності бізнесу сприятиме формуванню необхідного інституційного середовища, успішного розвитку та підвищення національної конкурентоспроможності.

1. Варнавський В. Государственно-частное партнерство в России: проблемы становления // <http://www.stranaoz.ru/?numid=21&article=988>.
2. Гелд Д. Демократія та глобальний устрій / Дейвід Гелд. – К: Port-Royal, 2005.
3. Гражевська Н.І. Економічні системи епохи глобальних змін / Н.І. Гражевська. – К.: Знання, 2008. – 431 с.
4. Дансарова С.Д. Інститут частно-государственного партнерства: становление и развитие в России. Автореф. дисс. канд. экон. наук: 08.00.01 / С.Д. Дансарова. – Восточно-Сибирский гос. технологич. ун-т. – Улан-Удэ, 2007.
5. Данилишин Б.М. Аналіз регуляторного впливу при впровадженні Закону України "Про загальні засади розвитку державно-приватного партнерства в Україні" // [http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webp_rsc4_1?id=&pf3511=34998](http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/article/system?6.Конкурентоспро-можність національної економіки / За ред. д-ра экон. наук Б.Є. Кваснюка – К.: Фенікс, 2005.
7. Полякова О.М. Державно-приватне партнерство в Україні: проблеми становлення / О.М. Полякова // Коммунальное хозяйство городов: Науч.-техн. сб. Вып. 87. – К.: Техніка, 2009. – С. 317-322.
8. Проект Закону про загальні засади державно-приватного партнерства // <a href=).
9. Тревоги мира. Социальные последствия глобализации мировых процессов. – М.: Новый мир, 1997.
10. Blumenthal W.M. The World Economy and technological change / W.M. Blumenthal // Foreign Affairs. – 1987. – №8. – P. 3-5.
11. <http://data.worldbank.org/topic/private-sector>.
12. The Global Competitiveness Reports 2009–2010 // www.weforum.org.

Надійшла до редколегії 12.11.10

Л. Яремко, д-р екон. наук, доц.

РОЛЬ І МІСЦЕ ПІДПРИЄМНИЦТВА У ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕННЯХ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Досліджується роль малого підприємництва у трансформаційних перетвореннях сучасної економіки України, загрози, пов'язані з його неналежним розвитком та неефективністю використання.

Ключові слова: трансформаційна економіка, мале підприємництво, економічні та соціальні функції малого підприємства, середній клас.

The role of small entrepreneurship in transformation changing of modern economy of Ukraine, threats, related to his improper development and ineffectiveness of the usage are investigated.

Key words: transformation economy, small entrepreneurship, economic and social functions of small entrepreneurship, middle class.

Країна переживає найскладніший та найвідповідальніший період своєї новітньої історії. Здійснюється перехід від збанкрутілої командно-адміністративної до ринкової економічної системи. Сьогодні відбувається формування двох основних підвалин майбутнього суспільного устрою: політичної та економічної систем. Можна стверджувати, що країна опинилася у своєрідному національному "вісьовому часі" (термін К. Ясперса), коли гостро відчувається необхідність досягнення єдності та взаєморозуміння усіх громадян, попри значні ре-

гіональні відмінності в історичному досвіді, ментальності та політичних уподобаннях; розуміння спільності долі та потреби пошуку спільних шляхів вирішення назрілих та нагальних проблем; духовного відродження нації задля розбудови вільного та справедливого суспільства. На часі формування та усвідомлення загалом національної ідеї, як фактору консолідації нації, її спрямування на здійснення модернізації країни. Ця ідея "...виникає з об'єктивних потреб життя країни і народу, економічних і політичних відносин всередині нього,

спирається на його культуру та історію, прагнення до незалежності, демократії, добробуту, раціонально усвідомленого майбутнього" [1, с. 438]. Сказане важливо з огляду на те, що саме сьогодні закладаються основи майбутнього суспільства та країни. Генеральний вибір задекларовано – це демократичний устрій та ринкова економіка. Їх розбудова якраз і є метою сучасної трансформації. Це двоєдине завдання може зреалізуватися лише на базі ринкової економічної системи. Остання має бути сформована на перехідному етапі розвитку країни.

Винятково важлива роль у цьому процесі відводиться малому підприємству. Його слід розглядати у двох ракурсах: як потужний засіб ринкової трансформації і як кінцеву мету перетворень у країні. Щодо останнього, то слід зазначити, що економіка сучасних успішних країн, за визначенням Р. Гейлбронера та Л. Тароу, складається з "двох світів бізнесу" – великого бізнесу та малого бізнесу [2, с. 39, 40]. При цьому співвідношення між ними щодо створення ВВП складає приблизно 50/50. Це означає, що половину багатства та добробуту в країні створює мале і середнє підприємство (МСП). Воно стало системоутворюючим чинником і займає свою надійну нішу в ринковій економічній системі. Це добре усвідомлено на Заході, де держави приділяють належну увагу розвитку та підтримці МСП. Для прикладу зазначимо, що в США створена Адміністрація малого бізнесу, яка щорічно подає звіт президенту. Існування в розвинених країнах значного за обсягами малого бізнесу є не лише і не стільки результатом його життєстійкості, як підтримки з боку держави. Ця підтримка обумовлена його вразливістю. З. Варналій відносить до несприятливих чинників функціонування МСП фінансові труднощі, циклічні коливання, інфляцію, податковий тиск та конкуренцію з боку великих підприємств [3, с. 77].

Проблеми місця та функції малого підприємства у ринковій економіці є дослідженими та з'ясованими. Значні напрацювання в аналізі цієї проблеми на потрадянському просторі мають З. Варналій, М. Козоріз, М. Мікловда, С. Реверчук, А.Блінов, І. Шапкін та ін. Проте, недостатньо вивчені проблеми його значення в процесі ринкових перетворень, що відбуваються в країнах з перехідною економікою. Тому метою статті є встановлення ролі малого підприємства у трансформаційних перетвореннях сучасної економіки України, з'ясування загроз, пов'язаних з проблемами його розвитку та використання.

Одним із важливих завдань перехідного етапу є формування малого підприємства. Це можна розцінювати як перший і обов'язковий крок на шляху до ринкової економіки. Адже її зародки з'являються в середовищі ремісників та дрібних торгівців, що за висновком Ф. Броделя, формують "рутинну економіку обміну". Пізніше на цій основі з'являються інші "поверхи економіки", найвищим з яких є капіталізм [4, с. 7-8]. Іншого шляху розбудови ринкової економіки просто не існує, адже вищі поверхи економіки не можуть з'явитися без нижчих.

Важливість малого підприємства визначається тією роллю, яку воно виконує в соціально-економічному розвитку країни. Почнемо з економічних функцій. Першою з них є зміцнення економічного потенціалу суспільства. Створення малих підприємств означає появу додаткових продуктивних потужностей, що збільшуватимуть ВВП країни. Важливо і те, що значна частина інвестицій, необхідних для створення малих підприємств, здійснюється за рахунок особистих заощаджень громадян. Прагнення створення власного бізнесу стимулює трудову активність з метою створення стартового капіталу, часто і за межами країни. Таким чином створюється додатковий, так званий "міграційний капітал" (термін

А. Гайдучького), розмір якого оцінюється у 5 млрд. щорічно. Хоча сьогодні ефективність залучення цих коштів в економіку України, зокрема в малий бізнес, є дуже низькою [1, с. 227].

Другим важливим завданням "малої економіки" (термін А. Чухно) є пришвидшення та здійснення структурних змін в економіці. Відома консервативність великих підприємств, яка не в останню чергу зумовлена значними капіталовкладеннями в основний капітал. Натомість, малі підприємства, не обмежені великими капітальними інвестиціями, є більш мобільними в плані реконструкції економіки. Вони швидше реагують на зміни попиту, появу нових технологій, науково-технічні відкриття. І тому саме вони частіше стають провайдером структурної перебудови економіки. На Заході, як зазначає А. Чухно, саме малий бізнес, а не гігант-монополісти виявився спроможним у найкоротші терміни розв'язати проблему структурної перебудови економіки [5, с. 224]. В нашій країні в "заслугу" малому підприємству вже можна поставити створення таких галузей як туризм, в т.ч. міжнародний; розробка інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), зокрема програмного забезпечення та деяких інших. Ще одним завданням малого підприємства є формування конкурентного середовища. Адже саме вони породжують та розвивають дух суперництва, що є основою ринкової економіки, запорукою її ефективності. Ф. фон Хайек трактує конкуренцію як процедуру відкриття нових факторів продуктивності, що особливо важливо для країн з низьким рівнем розвитку економіки, "...де головне завдання полягає у виявленні поки що невідкритих можливостей суспільства, тому що в минулому конкуренція там не була активною" [6, с. 13]. Це безпосередньо стосується України. Отже, цінність конкуренції полягає у тому, що вона підвищує ефективність функціонування перехідної економіки як шляхом відкриття нових факторів продуктивності, так і шляхом зниження цін, зменшення "монопольного податку" на суспільство.

Завершуючи стислий розгляд завдань малого підприємства у сфері економіки зазначимо, що його діяльність не лише сприяє формуванню інституційної структури ринкової економіки, а й пришвидшує процес суспільно-економічних змін, чим скорочує тривалість перехідного періоду. Це ми спостерігаємо на прикладі наших західних сусідів.

Не менш важливими є завдання малого підприємства у соціальній сфері. Тут теж вкажемо на три основні моменти. Перший з них полягає в тому, що дрібні підприємці сприяють вирішенню такої важливої проблеми як безробіття, що є справжньою проблемою перехідних економік і істотно гальмує процес суспільних перемін. Це, зрештою, стосується і розвинених країн. Під впливом цих фактів науковці схиляються до думки, що головним завданням економічної політики є саме забезпечення зайнятості. Чисельність малих підприємств вже сама по собі засвідчує їх потенціал працевлаштування, що включає самозайнятність плюс використання найманої праці. А це сприяє зниженню соціальної напруги у суспільстві.

Другим моментом є здатність малих підприємств підвищувати рівень та якість життя населення. Це завдання включає два аспекти: 1) підвищення рівня життя через створення доходів (заробітна плата найманих працівників та підприємницький дохід); 2) поліпшення якості життя шляхом кращого задоволення потреб громадян. Тут спрацьовують такі переваги малих підприємств як гнучкість, здатність швидко реагувати на зміну попиту, задовольняти індивідуалізовані запити, враховувати місцеві особливості споживання тощо. Все це

сприяє підвищенню комфорту та більш повному задоволенню потреб громади.

Третій момент зводиться до того, що якраз на базі малого підприємництва формується середній клас, який є загально визнаним гарантом політичної стабільності та демократичного розвитку. "Кількісне зростання середнього класу визнається кращим маркером накопичення позитивних зрушень у всіх сферах суспільства" [1, с. 370].

Зважаючи на це навряд чи можна назвати задовільною ситуацію в нашій країні, зокрема, в сфері розвитку малого підприємництва. Дослідження показують, що в Україні до середнього класу можна віднести лише 6-9 % населення. Для порівняння, в Естонії – 23 %, Польщі – майже 29 %, Чехії – 36 %, в той час як у Швеції, Бельгії, Нідерландах – всі 70-75 %. Навіть в Китаї середній клас склав близько 20 % [7].

Наведене підтверджує висновок Г. Аніловської, з яким ми погоджуємося, що МСП виконують "важливі і незамінні функції" в сучасній економіці [8, с. 153]. Однак, через неналежний розвиток цього сектора економіки вони майже не здійснюються. Щобільше, ще й сьогодні ці підприємства розглядаються владними структурами як засіб наповнення державної казни, підживлення великого бізнесу (через бюджетні пільги). Це нагадує практику радянської доби, коли "дрібну буржуазію використовували з метою фінансування розвитку крупної промисловості. В результаті цього буржуазія перетворюється у пролетаріат" [9, с. 26, 135].

Слід наголосити, що існуюча ситуація, якщо її швидко не виправити, матиме далекосяжні наслідки. Вони очевидні вже сьогодні. Це формування кланово-олігархічної моделі політичного устрою, слабкість демократичних засад, падіння суспільної моралі, низький рівень життя основної маси населення, серйозні економічні дисбаланси, реальна загроза економічній безпеці країни і, як результат, відсутність перспектив у цивілізованому світі.

Існуючий стан речей можна іронічно назвати "українським ноу-хау", спробою збудувати сучасну ринкову

економіку без малого бізнесу, принаймні без значимого і впливового. Це одна із серйозних помилок української трансформації, яка значною мірою і зумовила її низьку політичну та соціально-економічну ефективність. Ситуацію слід якомога швидше виправляти: запровадити реальну та дійову підтримку МСП, форсувати створення середнього класу. Доцільність швидких кроків для виправлення суспільних деформацій підтверджує і Пол Кругман зазначаючи, що середній клас у післявоєнній Америці був створений на протязі усього декількох років, передусім за рахунок запровадження контролю над доходами [10, с. 13].

Викладене дозволяє дійти висновку, що мале підприємство відіграє важливу, незамінну роль в трансформаційних перетвореннях перехідних економік, включно українську. Воно сприяє формуванню демократичного устрою та збалансованої ефективної ринкової економіки країни. Ця роль стає можливою в умовах досягнення малим бізнесом значимих кількісних параметрів, нижчою межею яких вважається 20 відсотків. Поки що в Україні він залишається недооціненим, незатребуваним та не чисельним.

1. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави: національна доповідь / за заг. Ред. В.М. Гейця [та ін.]. - К.: НБЦ НБУВ, 2009. – 687 с. 2. Гейлбронер Р.Л. Економіка для всіх / Роберт Л. Гейлбронер та Лестер С. Тароу / Пер. з англ. – Львів: Просвіта, 1995. – 271 с. 3. Варналій З.С. Державна політика підтримки малого підприємства: Монографія / З.С. Варналій. – К.: НІСД, 1996. – 188 с. 4. Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм, XV-XVII ст. Том 2. Ігри обміну / Фернан Бродель / Пер. з фр. – К.: Основи, 1997. – 585 с. 5. Чухно А.А. Твори: У 3-х т. Том 1: Становлення і розвиток ринкової економіки / А.А. Чухно. – К., 2006. – 592 с. 6. Хайек Ф. Конкуренція як процедура відкриття / Ф. Хайек // Мировая экономика и международные отношения. – 1989. – № 12. – С. 6-14. 7. Лобус С. "Золотий мільярд" починається із "золотої середини" / Світлана Лобус // Урядовий кур'єр. – 2007. – 23 квітня. – С. 8. 8. Аніловська Г.Я. Державний фактор трансформаційних перетворень в економіках перехідного типу / Г.Я. Аніловська.- Львів: Вид-во ЛКА, 2002. – 324 с. 9. Бухарин Н.И. Избранные произведения / Н.И. Бухарин.- М.: Политиздат, 1988. – 499 с. 10. Кругман П. Кредо либерала / Пол Кругман// Центр исследований постиндустриального общества.- М.: Изд-во "Европа", 2009. – 368 с.

Надійшла до редколегії 11.11.10

УДК 001.895

I. Федулова, д-р екон. наук, проф.

ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ РІВНЯ ГОТОВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЩОДО ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

В статті розглядаються методичні підходи до оцінки рівня готовності здійснення інноваційної стратегії на підприємстві. Зокрема з цією метою пропонується використання узагальненої функції бажаності Е. Харрінгтона за допомогою встановлення відповідності між фізичними і психофізичними параметрами.

Ключові слова: інноваційна стратегія, готовність до здійснення інноваційної стратегії, функція бажаності Е. Харрінгтона.

The article deals with methodological approaches to assessing the readiness of innovative strategies in the enterprise. Specifically for this purpose is proposed using the generalized desirability function E. Harrington by a match between physical and mental and physical parameters.

Keywords: innovation strategy, readiness to implement innovative strategies, E. Harrington desirability function.

Працюючи на ринку, підприємство має обрати інноваційну стратегію, яка найбільш повною мірою буде відповідати таким критеріям як: перевага фірми в галузі, цілі інноваційного розвитку, інноваційний потенціал, ресурси, кваліфікація менеджерів, рівень залежності фірми від зовнішнього середовища тощо.

З цією метою виникає необхідність проаналізувати, наскільки можливості інноваційного потенціалу підприємства відповідають обраному стратегічному напрямку. Це дасть можливість оцінити здатність підприємства до інноваційного розвитку, а також особливості його сприйнятливості до інновацій.

Аналіз здатності підприємства до інноваційного розвитку визначається шляхом порівняння його інноваційного потенціалу з оптимальним набором характеристик підприємства, які сприяють інноваційній діяльності. Основне завдання тут полягає в тому, щоб визначити фактори, що перешкоджають інноваційному розвитку підприємства, нейтралізувати їх і використати сили, що сприяють цьому розвитку.

Важливими характеристиками підприємства, сприйнятливою до інновацій, є наступні:

✓ наявність умов для проведення самостійних фундаментальних і прикладних наукових досліджень;